

גמליאל, שכן התברר שמעולם לא היו צרות זו לזו. אבל אחרים
סוברים שלאחר שבא עליה אנו תולים שמחל על תנאו, שהרי אם
יתבטלו הקידושין נמצא שבא עליה בזנות, ואין אדם עושה את
בעילתו בעילת זנות. ועל כן הוכרחו אחרים לפרש שהותרה
צרתה לרבן גמליאל משום שהיתה הבת אילנית.
הגמרא מביאה קושיא על הסוברים שלא עשו בית שמאי
כדבריהם: מתיב רב משך שיש, נחלקו בית שמאי ובית הלל (ריה ב.),
מתי הוא ראש השנה לאילן, לדברי בית שמאי הוא באחד בשבט,
ולדברי בית הלל בחמשה עשר בו. נמצא שלדעת בית שמאי
פירות אתרוג שנלקטו לאחר אחד בשבט של השנה השלישית
חייבים במעשר עני, כדין השנה השלישית, ולדעת בית הלל עד
חמשה עשר בו עדיין השנה השניה היא, וחייבים במעשר שני.
ושנינו בברייתא: מעשה ברבי עקיבא שליכט אתרוג באחד בשבט
של השנה השלישית, ונהג בו במעשר שהפריש ממנו דין של שני
עשורים, גם מעשר עני וגם מעשר שני, שהפריש מעשר שני וחיללו
על מעות, ואת הפירות המחוללים נתן לעניים כדין מעשר עני.
והחמיר לנהוג כשני המעשרות, האחד מעשר עני בברך בית
שמאי, ואחר שהוא מעשר שני בברך בית הלל. שמע מינה עשו בית
שמאי כדבריהם, שאם לא כן לא היה לרבי עקיבא לחוש
לדבריהם.
מתרצת הגמרא: לעולם נהג רבי עקיבא בבית הלל, אלא רבי
עקיבא נמריה אסתפק ליה – הסתפק בשמועתו, ולא ידע אי בית
הלל באחד בשבט אומר – אמרו – שהוא ראש השנה לאילן ובית
שמאי אמרו בחמשה עשר בו, אי שבית הלל בהמשה עשר בשבט
אומר שהוא ראש השנה ובית שמאי אמרו באחד בו, ועל כן נהג
בחומרת שני המעשרות.
הגמרא מביאה קושיא אחרת על השיטה שלא עשו כדבריהם:
מתיב מר זוטרא, שנינו במשנה (סוכה כח), שלדעת בית הלל קטן
הצריך לאמנו פטור מסוכה, ובית שמאי מחייבים אותו בסוכה
משום חינוך. ומביאה המשנה: מעשה וילדה פלגו של שמאי תוקן
ופחת את המעורב – הסיר את הטט בתקרה, וסכך על גבי המטה
בשכיל בנה הקטן. שמע מינה עשו בית שמאי כדבריהם.
מתרצת הגמרא: שאני התם שכל הרוצה אותו כשפחת את
המעזיבה, אומר שכדי לאפוש – להרחות – את אזור הבית קעביד
כן, ולא לשם סוכה, ואין הדבר נראה כשתי תורות. אבל במקום
שאם יעשו כדבריהם יהיה ניכר שהם עושים כן משום מחלוקתם
עם בית הלל, לא עשו כדבריהם, משום שנראה הדבר כשתי
תורות ויש בזה משום איסור עשיית אגודות אגודות.
הגמרא מביאה קושיא אחרת על שיטה זו: שיעור מקוה הוא
ארבעים סאה, ואם הוא חסר משיעורו ולצידו מקוה אחר שיש בו
שיעור זה, כשמתערבים מי שני המקואות על ידי נקב העשוי
בכותל המפריד ביניהם נכשר בכך גם המקוה החסר. ונחלקו בית
שמאי ובית הלל מה הוא שיעור הנקב הדרוש לעירוב זה, כפי
שיבואר בסמוך.
מתיב מר זוטרא, שנינו במשנה (מקואות פ"ד מ"ה), מעשה בשוקת יהוא
שהיתה בירושלים שלא היו בתוכה ארבעים סאה, והיתה נקובה
למקוה שיש בו ארבעים סאה בנקב שהיה בו שיעור שפופרת הנוול,
וכל מקוהות שהיו בירושלים היו נעשים על גבה – בכלים שהיו
מטבילים בתוכה. ושלחו בית שמאי והרחיבוהו לנקב זה עד שהיה
ברוב אורך דופנה של השוקת ורוב רוחבה, שכן בית שמאי
אומרים, שצריך לנקוב את הדופן עד שתתפחת ברוכה, ויתערבו
שתי המקואות יפה זה בזה. מסיק מר זוטרא את קושיתו: והלא תנן
(שם פ"ד מ"ח), שלשיטת בית הלל צריב מקואות הוא בנקב ששיעורו
הוא בשפופרת הנוד בעובייה ובחללה, כלומר, כלומר, כעובי דפנות
השפופרת יחד עם רוחב חללה. והוא בשיעור מקום שאפשר
לסובב בו שתי אצבעות שיהיו חוזרות למקוה בריות. ומכל מקום
עשו בית שמאי מעשה על פי שיטתם, ושלחו והרחיבו את הנקב
עד שתפחת ברובה. שמע מינה, עשו בית שמאי כדבריהם.
מתרצת הגמרא: שאני התם,

שהיו חולצות ולא מתייבמות, כדי שינשאו לשוק בהיתר לדברי
הכל. ולא הספיקו לנמור ולהכריע את הדבר עד שנמרפה השעה.
אמר לו רבן שמעון בן גמליאל לרבי יוחנן בן גור, אף אם נעשה
כדברך, אבל מה נעשה להם לבני הצרות הראשונות שכבר
התייבמו, מעתה, הלא אין להם תקנה והם ממזרים.
מסיקה הגמרא את ראייתה: אי אמרת בשלמא עשו בית שמאי
כדבריהם, היינו דקאמר רבי שמעון בן גמליאל 'מה נעשה לצרות
הראשונות, אלא אי אמרת לא עשו כדבריהם, מאי 'מה נעשה
לאותן שהתייבמו, הרי מעולם לא התייבמו.
הגמרא דוחה ראייה זו: אמר רב נחמן בר יצחק, לא נצרכה – אין
צריך – לחשוש אלא לצרה עצמה, ומה נעשה שאמר רבי שמעון בן
גמליאל, הכי קאמר, הנה צרות דעשו בבית הלל ונישאו ללא
חליצה, לדעת בית שמאי, הכי נצרכה להו – מה נעשה להו, אם
תאמר דליקצו עכשיו לאחר שנישאו, הלא בכך מימאסין אנן בריהו
– תימאסנה לבעליהן. וכי תימא שמכל מקום יחלצו ולימאסין
– וימאסו, הלא נאמר (משלי ג') 'דרכיה דרכי נעים וכל נתיבותיה
שלום, ואין לקבוע הלכה שאינה דרכי נועם.
הגמרא מביאה הוכחה אחרת: תא שמע, דאמר רבי מרפון, תאבני
– מתאווה אני מתי תבא צרת חבת לידי ואשאנה, לפי שהיה
מתלמידי בית שמאי ורצה לעשות כדבריהם. הרי לנו שעשו בית
שמאי כדבריהם. דוחה הגמרא: אימא, כך אמר רבי טרפון, מתי
תבוא צרת הבת לידי ואשאנה לשוק בלא חליצה כדברי בית הלל.
מקשה הגמרא: והא 'תאבני' קאמר רבי טרפון, ואם רצה לנהוג
בבית הלל אין שום חידוש אם היה עושה כן, שהרי הכל נהגים
כדברי בית הלל, ומדוע התאווה כל כך לעשות כן. מתרצת
הגמרא: רבי טרפון השתוקק לפטור את הצרות מחליצה כדי
לאפוקי מדרבי יוחנן בן גור שרצה לחייבן בחליצה.
הגמרא מביאה הוכחה אחרת: תא שמע, מעשה בבתו של רבן
גמליאל שהיתה נשואה לאדם בשם אבא שהיה אחיו של רבן
גמליאל, ומת אבא בלא בנים, וייבם רבן גמליאל את צרתה. הרי לנו
שעשו בית שמאי כדבריהם, שהרי אף רבן גמליאל נהג כמותם
וייבם את צרת הבת. דוחה הגמרא: ותסברא – איך סבור אתה
לומר כן, וכי רבן גמליאל מתלמידי בית שמאי הוא, והלא מבני בניו
של הלל היה. אלא שאני בתו של רבן גמליאל דאילנית הוא, ובתו
אילנית אינה פוטרת צרתה, כמבואר במשנה לעיל (ב), ועל כן
ייבם רבן גמליאל את צרתה.
מקשה הגמרא: והא מדרבנא בסיפא 'אחרים אומרים בתו של רבן
גמליאל אילנית היתה, מפלל דתנא קמא סבר, דלאו אילנית
היתה, ואף על פי כן ייבם רבן גמליאל את צרתה. מתרצת הגמרא:
אף לדעת תנא קמא היתה אילנית, אלא הכיר בה ולא הכיר בה
איבא בינייהו – בין תנא קמא לאחרים. שלתנא קמא הותרה צרת
הבת רק כשלא הכיר הבעל בבת שהיא אילנית בשעה שקידשה,
ונמצאו קידושיה מקח טעות ומעולם לא היתה הבת צרתה של
השניה. ולשיטתו כן היה המעשה בבתו של רבן גמליאל ומשום כן
הותרה לו צרתה. אבל אחרים סוברים שהכיר בה אחיו של רבן
גמליאל בשעת נישואיה שהיא אילנית, ומכל מקום היתה צרתה
מותרת לו, משום שאילנית אינה נופלת כלל ליבום, והרי היא
כצרת ערוה שלא במקום מצוה.
עוד מתרצת הגמרא: ואיפצית אימא, אכן סובר תנא קמא שבתו
של רבן גמליאל לא היתה אילנית, וכנס וילבסוף גירש איבא
בינייהו – בין תנא קמא לאחרים. שלדעת תנא קמא הותרה לרבן
גמליאל צרת בתו משום שגירש אחיו בת זמן קודם מיתתו, ובשעה
שמת ונפלה הצרה ליבום כבר לא היתה צרת ערוה. ואחרים
מצינו לפרש כן משום שלשיטתם אם קודם נשא האח את הצרה
ורק לאחר מכן גירש את הבת, הצרה אסורה, ועל כן הוצרכו
לבאר שהיתה בתו של רבן גמליאל אילנית.
עוד מתרצת הגמרא: איפצית אימא, 'יש תנאי בביא' איבא בינייהו.
שבתו של רבן גמליאל התקדשה לאחיו על תנאי, ולאחר שנישאה
ונבעלה לו התברר שלא התקיים התנאי. שלדעת תנא קמא
התבטלו קידושיה משום התנאי, ומשום כך הותרה צרתה לרבן

יבמות דף טו עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שלישי) קצה

אמאי קאמר מתיירא אני, והרי לא יעשה שום אדם ממור בכך
שיפסוק בבית הלל.
שואלת הגמרא: ונהי נמי דעשו בית שמאי כדבריהם, מכל מקום
עדיין יש לתמוה בדברי רבי יהושע, מאי קאמר 'מתיירא אני', והא
אמר רבי יהושע להלן (מט.), אין ממור אלא הנולד מביאת איסור של
חייבי מיתות בית דין, ולא מחייבי כריתות. ולדבריו הנולד מצרת
ערוה שהתייבמה אינו ממור, לפי שאין הצרה עומדת על אחי
בעלה אלא באיסור כרת של אשת אח, ואין בה חיוב מיתת בית
דין. ונמצא שאף אם יפסוק בבית הלל, לא יעשה בכך את בני
הצרות לממורים.
מתרצת הגמרא: נהי נמי דממור לא הוי בן הצרה לדברי רבי
יהושע, מכל מקום פגום לכהונה מיהו הוי. לפי שהוא מתחלל
לכהונה מקל וחומר מאלמנה, שכן אלמנה שנישאה לכהן גדול,
הולד הנולד לה מתחלל לכהונה, משום שנאמר באיסור זה (ויקרא
כא טו) 'ולא יחלל זרעו בעמיו', ומכאן שאם נשאה הוא מחלל את
זרעו הנולד לו ממנה. וקל וחומר הוא, מה אלמנה שאין איסורה
נוהג בכל, אלא רק בכהן גדול, ומכל מקום פגום הנולד מביאה זו
פגום לכהונה, ערוה זו האסורה באיסור כרת, שאיפורה שות ככל
כו' ואסורה היא לישראלים ככהנים, כל שכן שבנה הנולד מביאת
איסור זה שהוא פגום לכהונה. ולכן חשש לפסוק בבית הלל, שכן
על ידי זה יפגום את בני הצרות שהתייבמו.
מקשה הגמרא: הלא קבעו מינה מרבי יהושע מהו דין צרות
העריות לגבי יבום וחליצה, וקפשיט ליה [והשיבם] על בני צרות
אלו שנישאו לשוק בלא חליצה שהם כשרים לכהונה. והרי אף
לבית שמאי בני צרות שנישאו לשוק כשרים, שהרי בני חייבי
לאוין הם.
מתרצת הגמרא: תרתי קא בעי מיניה – על שני הדברים נשאל רבי
יהושע. תחילה שאלוהו, צרות העריות מאי דינן ביבום וחליצה.
ועוד שאלוהו, אם תמצא לומר שהלכה בצרות כבית הלל, והרי הן
נישאות לשוק בלא חליצה, עדיין יש להסתפק בבני אותן צרות
דנהוג בבית הלל, לבית שמאי מהו דינם לכהונה. שלשיטתם שכן
אסורות בלאו של 'לא תהיה אשת המת החוצה', האם הנולד
מביאת איסור לאו מתחלל לכהונה או לא.
שואלת הגמרא: למאי נפקא מינה מהי דעת בית שמאי בזה, הלא
בין כך הלכה בבית הלל. משיבה הגמרא: אף שאין בספק זה נפקא
מינה להלכה בבני הצרות עצמם, מכל מקום יש למיפשט ממנו את
הספק בדיון ולד מחויר דרשותו – שילדה לו בת לאחר שנישאה
לאחר והחזירה, האם לדעת בית הלל היא נפטלת לכהונה או לא.
האם הבת הנולדת מנישואין אלו האסורים בלאו של 'לא יוכל
בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה להיות לו לאשה אחרי
אשר הטמאה' (דברים כד ד), מותרת להנשא לכהן או לא. וצדדי ספק
זה הם כאותם הצדדים שבספק בבנות הצרות שנישאו לשוק בלא
חליצה לבית שמאי, שכן שניהם חייבי לאוין. מי קאמרינן שכן
פסולות לכהונה מקל וחומר, ומה אלמנה לבתן גדול שאין איסורה
שות ככל, פגום פגום לכהונה, גרושה מוחזרת זו וכן יבמה לשוקן
שאפורה שות ככל אינו דין שיהיה פגום לכהונה. או דלמא,
אין הבת נפטלת לכהונה, משום דאיכא למיפרך קל וחומר זה, מה
לאלמנה שהיא עצמה מתחללת לכהונה בבית הכהן גדול, שהרי
לאחר שמת היא נאסרת אף על כהן הדיוט, ועל כן זרעה מתחלל
לכהונה, מה שאין כן בגרושה מוחזרת ובצרת ערוה שנישאת
לשוק שאין נפטלות לכהונה מחמת ביאת איסור זה, ועל כן אף
בתן שנולדה מביאה זו אינה נפטלת לכהונה.
ואמר להו רבי יהושע, מה ששאלתם על צרות העריות, האם הם
מוותרות ביבום או לא, על כך מתיירא אני מבני הצרות שהתייבמו
להכריע הלכה בבית הלל הפוגמים אותם לכהונה.

שכל הרוצה אותם להרחיב את הנקב אומר, לאפשי מיהו דקא
עביד – כדי להרבות את מימי השוקת הם עושים כן, ולא משום
שאין די להם בשפופרת הנוד, ומכיון שאין הדבר נראה כשתי
תורות אין בזה משום לא תתגודדו.
הגמרא מביאה הוכחה אחרת שעשו כדבריהם: תא שמע, דאמר
רבי אלעזר בר צדוק, בשתייתי לומר תורה אצל רבי יוחנן החורני,
ראיתי שהיה אוכל פת חריכה במלח בשני בצורת. מאתי והודעתי
את אבא על כך. אמר לי, לך והולך לו ויתים, והולכתי לו ויתים.
ראה רבי יוחנן החורני את אותן ויתים שהן לחין, אמר לי, אין אני
אוכל ויתים. שחשש שמא נגע עם הארץ בחבית החרס שבה היו
נתונים הויתים וטימאה מדרבנן, וחזרה החבית וטימאה את
הויתים. וסבר שהמוהל היוצא מהויתים קודם דריכתם נחשב שמן,
שהוא אחד משבעת המשקין המכשירים את האוכלים לקבלת
טומאה. והמשיך רבי אלעזר בר צדוק: מאתי והודעתי את אבא
שלא אכל רבי יוחנן מהויתים, ואמר לי, לך ואמור לו, חבית זו
נקובה היתה בשוליה, אלא ששוב סתמיה השקרים, ומשום כך
נשאר בתוכה המוהל ולחלח את הויתים. ומאחר שניקב בעל
הויתים את החבית כדי שיוזב המוהל ממנה ויצא לחוץ, גילה
דעתו שלא נוח לו שיפול המוהל על הויתים, ואין המשקים
מכשירים לקבלת טומאה אלא אם כן ניתנו על גבי האוכל לרצון
הבעלים. ותנן במשנה (ערוך פ"ד מ"ו), חבית של ויתים מגולגלים
שדחוקים ועומדים בחבית, בית שמאי אומרים, אין צריכה החבית
לנקב, אלא אף בלא נקיבה אין המוהל מכשיר את הויתים לקבלת
טומאה, משום שאינו כשמן אלא כמי פירות שאינם נחשבים
משקה להכשיר אוכלים לקבלת טומאה. ובית הלל אומרים, צריכה
החבית לנקב, משום שמוהל הוא כשמן המכשיר לקבלת טומאה.
ומידים בית הלל שאם ניקבה לחבית, ואחר כך סתמיה השקרים,
ונשאר המוהל בתוכה ולחלח את הויתים, שהיא מהורה, משום
שגילה דעתו שלא נוח לו בנפילת המוהל על הויתים. וסיים רבי
אלעזר בר צדוק ואמר, ואף על פי שרבי יוחנן החורני תלמיד שמאי
היה, ולשיטת בית שמאי לא הוכשרו הויתים לקבל טומאה, מכל
מקום חשש לשיטת בית הלל, ולא אכל מן הויתים עד שנודע לו
שניקבה החבית, משום שאת כל מעשיו לא עשה אלא בדרך בית
הלל.
מסיקה הגמרא את ראייתה: אי אמרת בשלמא עשו בית שמאי
כדבריהם, היינו רבותריה [החידוש] שאף על פי שהיה רבי יוחנן
מתלמידי שמאי, מכל מקום נהג בכל מעשיו בבית הלל. אלא אי
אמרת לא עשו בית שמאי כדבריהם, מאי רבותריה – מהו החידוש
בכך שעשה בבית הלל, והלא כל בית שמאי נהגו כן.
הגמרא מביאה הוכחה נוספת: תא שמע, שאלו את רבי יהושע, צרת
הבת מהו דינה ביבום וחליצה. אמר להם, מתלוקת בית שמאי ובית
הלל היא. שוב שאלוהו: והלכה בדרך מי. אמר להם, מפני מה אתם
מכניסין את ראשי בין שני הרים גדולים כאלו, ובין שתי מתלוקות
גדולות כאלו, בין בית שמאי ובין בית הלל, הלא מתיירא אני שאם
אפסוק הלכה בבית הלל, שמא ירוצו [ירוצו] את גלגלתי אנשי
בית שמאי הבאים ממשפחות צרות אלו, לפי שיהיו נעשים פסולים
על פי הוראתי זו. אבל אני מעיר להם על שתי משפחות גדולות
שהיו בירושלים, ודון משפחת בית צבועים מן עקמא, ומשפחת בית
קופאי מן מקושש, שהם בני צרות של עריות שנישאו לשוק בלא
חליצה כשיטת בית הלל. ומהם יצאו בתינים גדולים, ושמשו על גבי
המזבח.
מסיקה הגמרא את ראייתה: אי אמרת בשלמא עשו בית שמאי
כדבריהם, היינו דקאמר מתיירא אני, שאלו שייבמו את צרות
העריות היו בניהם ממוזים לדברי בית הלל, וירא היה רבי יהושע
לפוסלם. אלא אי אמרת לא עשו ולא ייבמו את צרות העריות,

לעורר בעצמו האמונה וביטחון גמור בהזן ומפרנס לכל בשר, כי הוא יתברך יתן לו פרנסתו ברווחו.

היום יום טז אדר שני